

Aanvullend onderzoek das, realisatie
sportvelden aan de Hoenderloseweg te
Otterlo

BügelHajema

Plek voor ideeën

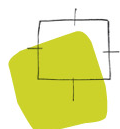
**Aanvullend onderzoek dat, realisatie
sportvelden aan de Hoenderloseweg te
Otterlo**

Inhoud

Rapport en bijlagen

22 mei 2013

Projectnummer 080.00.07.02.00

Ideeën voor een plek

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
2	Korte beschrijving plangebied 2012	7
3	Inventarisatie plangebied en omgeving in 2012	9
4	Bestaande gegevens	17
5	Functie plangebied en omgeving	21
6	Conclusie	25
7	Literatuur	27

Bijlagen

Inleiding

AANLEIDING

De gemeente Ede is voornemens sportvelden te verplaatsen van de Dries naar gronden aan de Hoenderloseweg in Otterlo. In het voortraject van de plannen is uit onderzoek naar voren gekomen dat de nieuwe locatie onderdeel vormt van het leefgebied van de op basis van de Flora- en faunawet streng beschermde das.

Als gevolg van ruimtebeslag van de nieuwe sportvelden gaat foerageergebied van das verloren. Het verlies van dit foerageergebied dient te worden gecompenseerd. Een geschikte locatie hiervoor is mogelijk de driehoek tussen de Hoenderloseweg, Pothovenlaan en Apeldoornseweg (N304), dat is gelegen direct ten noorden van de dorpskern van Otterlo (hierna: De Eng). Om in aanmerking te komen als alternatief foerageergebied is het noodzakelijk om inzicht te verkrijgen in de bestaande functies van het gebied voor das. Hiertoe zijn bestaande gegevens verzameld, zijn deskundigen en omwonenden benaderd en zijn aanvullende veldbezoeken uitgevoerd. Voorliggende rapportage geeft de bevindingen van dit aanvullend onderzoek weer.

Figuur 1 geeft een topografisch overzicht van het plangebied, De Eng en de omgeving. In dit figuur zijn relevante (gebieds)namen opgenomen.

Figuur 1. Topografisch overzicht van plangebied en omgeving

Aan het aantal gerichte veldbezoeken en de periode van onderzoek is door de opdrachtgever inhoud gegeven. Tijdens de gerichte bezoeken zijn veel relevante waarnemingen gedaan. Ook zijn veel aanvullende waarnemingen gedaan tijdens een parallel lopend vleermuisonderzoek (BügelHajema Adviseurs in

voorbereiding). Verder is de informatie die van derden is verkregen minder dan verwacht. Het totaal aan informatie geeft echter een vrij goed beeld van de functie van het plangebied, De Eng en omgeving voor das.

BEGRIPPENLIJST

In de bijlagen (bijlage 1) is een begrippenlijst opgenomen met de uitleg van de relevante begrippen: hoofdburcht, bijburcht, vluchtpijp, snuitputje, mestputje en wissel.

OPBOUW RAPPORTAGE

In hoofdstuk 2 wordt een beschrijving van de terreinkenmerken van het plangebied, De Eng en de omgeving gegeven. In hoofdstuk 3 worden de resultaten van het in 2012 uitgevoerde veldonderzoek weergegeven. Vervolgens worden in hoofdstuk 4 de voor 2012 door derden verzamelde gegevens besproken. In hoofdstuk 5 wordt daarna ingegaan op de functie van het plangebied en omgeving voor das, waarna in hoofdstuk 6 de conclusies volgen. Tot slot is in hoofdstuk 7 de literatuurlijst opgenomen.

Korte beschrijving plangebied 2012

De kern van het plangebied bestaat uit twee agrarische percelen die zijn omzoomd met opgaand groen. De twee percelen worden van elkaar gescheiden door een onverhard pad (toegangspad), dat vanaf de Hoenderloseweg naar het ten oosten gelegen bosgebied loopt. Het noordelijke perceel was in 2012 in gebruik als snijgrasland. Het zuidelijke perceel was in 2012 in gebruik ten behoeve van de teelt van snijmaïs.

KERN PLANGEBIED

Luchtfoto met aanzicht plangebied vanuit het westen

Aan de noord- en oostzijde van het plangebied ligt een bosgebied dat onderdeel is van De Hoge Veluwe. Nabij het plangebied bestaat het bos voornamelijk uit zomereik en grove den met daarnaast soorten als beuk, ruwe berk en tamme kastanje. Door het bosgebied liggen verschillende wandelpaden.

BOSGEBIED

Aan de zuidwest- en zuidzijde van het plangebied ligt een houtwal met hier doorheen een wandelpad (klompenpad: Eeskooterpad). De hoofdboomsoort in de houtwal betreft zomereik. Verder staat er onder meer ruwe berk en gewone vlier. In de ondergroei is plaatselijk braam aanwezig.

HOUTWAL

Aan de Hoenderloseweg, ten noordwesten van het plangebied, ligt het recreatiepark De Lindehof. Opvallend zijn de hagen van fijnspar (25 jaar geleden aangeplant) rond de verschillende hofjes en de schrale grasvegetaties op de half verharde paden en niet in gebruik zijnde hofjes (maaien en afvoeren).

RECREATIEPARK

Tussen de Hoenderloseweg en de kern van het plangebied ligt weiland. Dit is de huiskavel van het agrarisch bedrijf Van Omme. Een deel van dit weiland maakt onderdeel uit van het plangebied. Het weiland werd in 2012 beweid met rundvee. Door het weiland loopt een boomsingel bestaande uit zomereik.

WEILAND

HOENDERLOSEWEG

Aan beide zijden van de Hoenderloseweg is een rij met vrij forse bomen (gewone esdoorn) aanwezig.

DE ENG

Het agrarische gebied binnen de driehoek van de Apeldoornseweg, Hoenderloserweg en Pothovenlaag wordt in voorliggend rapport De Eng genoemd. Eng is een lokale benaming voor es. Het is een hooggelegen akker, welke te vinden zijn op de zandgronden. De gehele eng is in werkelijkheid groter en heeft ook betrekking op het gebied direct ten noordwesten van de Apeldoornseweg. Hier ligt ook een weggetje genaamd Engweg.

Luchtfoto van De Eng, genomen vanuit het noorden, met op de horizon Otterlo. Aan de linkerzijde is recreatiepark De Lindehof en de bomenlaan van de Hoenderloseweg zichtbaar. Aan de rechterzijde is de Apeldoornseweg gelegen

De Eng bestaat voornamelijk uit percelen met een intensief agrarisch gebruik. In 2012 was verreweg het grootste deel in gebruik ten behoeve van de teelt van snijmaïs. Verder was er een perceel met gerst, zijn er kleinere ponyweiden en wordt een klein deel gebruikt als moestuin en geitenweide.

Inventarisatie plangebied en om- geving in 2012

In 2012 zijn het plangebied en de directe omgeving achtmaal (15 maart, 6 en 19 juni, 12 juli, 1 en 31 augustus, 28 september en 20 oktober) door BügelHajema Adviseurs bezocht. Alleen tijdens de bezoeken op 12 juli, 1 augustus en 28 september is specifiek veldonderzoek ten aanzien van das verricht. De overige bezoeken zijn uitgevoerd ten behoeve van verkenning van het onderzoeksgebied en vleermuisinventarisaties. Tijdens deze bezoeken zijn waarnemingen met betrekking tot das wel geregistreerd.

Tijdens de verschillende veldbezoeken is een groot aantal waarnemingen van sporen van das gedaan. Hierna worden niet alle waarnemingen besproken, er is een selectie van relevante waarnemingen gemaakt. Als bijlage (bijlage 2) is een topografische kaart opgenomen met bevindingen van het veldonderzoek. Hierin zijn waarnemingen van bijburchten (Bx), vluchtpijpen (Vx), wissels (Wx) en andere sporen van das aangegeven.

De veldbezoeken op 12 juli, 1 augustus en 28 september 2012 zijn uitgevoerd door twee personen. Op 12 juli en 1 augustus 2012 zijn de agrarische percelen op De Eng systematisch afgezocht op sporen van das. Aansluitend is op 1 augustus 2012 het gebied ten noordwesten van de Apeldoornseweg (de driehoek Harskamperweg, Hoefweg en Apeldoornseweg) onderzocht. Op 28 september 2012 waren de percelen met maïs op De Eng grotendeels geoogst. Door de vele rijsporen van de hakselaar en tractoren waren er geen sporen van das zichtbaar. Aansluitend is het gebied ten noordwesten van de Apeldoornseweg (driehoek Harskamperweg, Hoefweg en Apeldoornseweg) en enkele andere nabijgelegen gebieden onderzocht.

Gunstig voor het onderzoek was dat de wegbermen van de Apeldoornseweg en de Hoenderloseweg pas in de eerste helft van oktober zijn gemaaid. Hierdoor was gedurende het onderzoek een ruige grasvegetatie in de berm en bermgreppel aanwezig waardoor wissels hier goed zichtbaar waren.

BERMEN

Een groot deel van de agrarische gronden op De Eng, alsmede de helft van het plangebied waren in 2012 in gebruik als maïsland. Overig gebruik bestond uit grasland en een akker met gerst. De percelen met maïs binnen de Driehoek waren op 28 augustus 2012 grotendeels geoogst. Op dat moment was het perceel met maïs binnen het plangebied al geoogst en was de grond al reeds geforeesd. Een perceel met gerst was al rond half augustus geoogst.

AGRARISCH GEBRUIK

HEKWERKEN

In het gebied rond Otterlo zijn veel hekwerken aanwezig. Deze hekwerken beschermen de agrarische gronden en woonerven tegen betreding van met name wild zwijn. Wild zwijn kan in korte tijd veel schade brengen aan gewassen. Hekwerken voor wild zwijn vormen veelal ook een barrière voor das. Daarnaast kan ook das schade aan gewassen en gazons veroorzaken. Als bijlage 2 is een kaart met belangrijke grotere en aaneengesloten hekwerken opgenomen die een barrière voor das vormen. Het verkregen beeld ten aanzien van barrière werking is lang niet volledig, er zijn veel meer (kleinere) hekwerken aanwezig die tevens belemmeringen vormen.

Als bijlage 4 zijn daarnaast relevante foto's opgenomen.

Bijburcht B1

In de houtwal aan de zuidwestzijde van het plangebied is een bijburcht (B1) gelegen. De bijburcht ligt ten oosten van het klompenpad (dat door de houtwal loopt) en heeft vier pijpen. Tabel 1 geeft een overzicht van de datums waarop sporen van gebruik door das zijn aangetroffen. De sporen van gebruik bestonden uit (vrij) vers uitgegraven grond met op de storthoop pootafdrukken. In de nabijheid werden mestputjes aangetroffen. Op momenten dat bij de burcht gebruikssporen werden aangetroffen, was de vegetatie op de storthopen en rond de bijburcht veelal (sterk) ontwikkeld.

Tabel 1. Gebruikssporen bijburcht B1 2012

15 mrt	6 jun	19 jun	12 jul	1 aug	31 aug	28 sep	20 okt
ja	nee	nee	nee	nee	nee	ja	ja

Op 28 september (veldbezoek) was het maïs op het aangrenzende agrarische perceel (kern plangebied) geoogst en de grond zeer recent gefreesd. Op de zwarte, losse grond waren duidelijke loopsporen van das zichtbaar. Op verschillende plaatsen waren onder gefreesde maiskolven opgegraven en aangevreten.

Gezien de graafsporen op de bijburcht en de andere waarnemingen in de omgeving van de bijburcht, is het zeer waarschijnlijk dat de bijburcht op 15 maart, 28 september en 20 oktober 2012 werd bewoond door das. Directe aanwijzingen van bewoning, zoals de aanwezigheid van nestmateriaal rond de pijpen, is echter niet waargenomen.

Vluchtpijp V1

Op relatief korte afstand van bijburcht B1 is in de zuidelijke houtwal een vluchtpijp (V1) gelegen. Tabel 2 geeft een overzicht van de data waarop recente sporen van betreding zijn aangetroffen bij deze vluchtpijp V1. De sporen van betreding bestonden uit een opvallend schone pijp (weinig afgefallen bladders of spinnenwebben in de pijp) of (vers) uitgegraven grond (met op de storthoop pootafdrukken). Op 31 augustus werd een, wat oudere, uitwerpsel van das voorin de pijp aangetroffen.

Tabel 2. Gebruikssporen vluchtpijp V1 2012

15 mrt	6 jun	19 jun	12 jul	1 aug	31 aug	28 sep	20 okt
nee	nee	nee	nee	nee	nee	ja	nee

Wissels W1, W2 en W3

Verder zijn er in de nabijheid van bijburcht B1 en vluchtpijp V1 drie duidelijke wildwissels (W1, W2 en W3) gelegen die onder het afrastering van het ten zuidwesten gelegen weiland doorlopen. Gezien de aanwezigheid van ijzerdraad rond één van de openingen (W1) in het hekwerk is in het verleden geprobeerd de betreffende opening af te sluiten. In het gaas van de afrastering werd meerdere malen haar van das aangetroffen. Ook waren enkele keren duidelijke pootafdrukken van das zichtbaar. De wissels werden duidelijk frequenter belopen (vertrapping vegetatie) op de dagen dat bij bijburcht B1 gebruikssporen werden aangetroffen (zie bijlage 5, foto 4 en 10). Dit duidt ook op daadwerkelijke bewoning van de bijburcht (voedseltochten vanuit de bijburcht).

Bijburcht B2 en B3

In het bos direct ten noorden van het plangebied zijn twee kleine bijburchten (B2 en B3) gelegen. Bijburcht B2 heeft twee pijpen en bijburcht B3 heeft drie pijpen. Hoewel minder waarschijnlijk (geen enorm grote storthopen), kunnen beide burchten ook ondergronds met elkaar in verbinding staan.

Tabellen 3 en 4 geven een overzicht van de data waarop sporen van gebruik zijn aangetroffen. De sporen van betreding bestonden uit een opvallend schone pijp (weinig afgevalen bladderen of spinnenwebben in de pijp) of (vers) uitgegraven grond (met op de storthoop pootafdrukken). Op momenten dat bij de burcht gebruikssporen werden aangetroffen, was de vegetatie op de storthopen en rond de bijburcht veelal ontwikkeld.

Tabel 3. Gebruikssporen bijburcht B2 2012

15 mrt	6 jun	19 jun	12 jul	1 aug	31 aug	28 sep	20 okt
-	-	nee	nee	nee	nee	ja	nee

Tabel 4. Gebruikssporen bijburcht B3 2012

15 mrt	6 jun	19 jun	12 jul	1 aug	31 aug	28 sep	20 okt
-	-	nee	nee	ja	nee	ja	ja

De beide burchten worden op basis van het aantal pijpen bijburcht genoemd. Het is echter ook goed mogelijk dat clustering van pijpen alleen in gebruik zijn als vluchtpijp. De graafsporen waren zeer beperkt, er was geen nestmateriaal nabij de burchten aanwezig en er werden geen mestputjes in de nabijheid aangetroffen.

Verder dient te worden opgemerkt dat er aanwijzingen zijn dat er in de eigen hollen ook door das wordt gefoerageerd (4). In de hollen vindt das onder meer kevers en regenwormen.

Wissel W4 en W5

Nabij de bijburchten B2 en B3 zijn twee duidelijke wildwissels (W4 en W5) gelegen. Wissel W4 gaat door de afrastering van het aangrenzende agrarische perceel. In de afrastering werd een enkele keer haar van das aangetroffen. Wissel W5 loopt onder de afrastering door van het aangrenzende recreatiepark. In het prikkeldraad werd enkele malen haar van das aangetroffen. Op het recreatieterrein zijn aan de oostzijde enkele snuitputjes aangetroffen.

Bijburchten en vluchtpijpen ten oosten

In het bos ten oosten van het plangebied zijn op relatief korte afstand verschillende pijpen van das aanwezig. Hieronder zijn ook locaties met twee pijpen. Een deel van de pijpen was duidelijk langere tijd niet meer in gebruik. Er waren echter ook pijpen met vrij recente graafsporen (geen duidelijke aanwijzingen voor das, kan ook vos zijn).

De Eng

De agrarische percelen op De Eng zijn op 12 juli, 1 augustus en 28 september 2012 gericht bezocht ten aanzien van de functiebestemming van het gebied voor das. Als bijlage (bijlage 2) is een topografische kaart opgenomen met de waarnemingen die tijdens de veldbezoeken zijn gedaan.

Op 12 juni 2012 werden enkele verse mestputjes (twee), snuitputjes en pootafdrukken, vrij centraal op De Eng, aangetroffen. De sporen waren bijna allemaal van de voorgaande nacht.

Op 1 augustus 2012 was er een duidelijk loopspoor van das over De Eng zichtbaar. Op één plaats waren enkele maïsplanten geknakt en waren de kolven aangevreten. Ter plaatse waren veel pootafdrukken zichtbaar. Waarschijnlijk is begin augustus het moment dat de maïskorrels voldoende rijp zijn om als voedsel voor das te dienen. Naast een aantal wat oudere snuitputjes werden enkele verse snuitputjes aangetroffen.

Op 28 september 2012 was het maïs op De Eng nagenoeg geheel geoogst (gehakeld). Door de vele rijsporen van de hakselaar en tractoren met kiepwagens waren er geen sporen van das zichtbaar.

Tijdens de veldbezoeken werden naast sporen van das ook sporen van haas, konijn en vos op De Eng aangetroffen.

In de wegbermen van de Apeldoornseweg (N304), Hoenderloseweg en Bovenweg, rond De Eng, was gedurende de onderzoeksperiode zoals eerder beschreven, een hoge, ruige grasvegetatie aanwezig. De bermen van de Apeldoornseweg (N304) en de Hoenderloseweg zijn pas kort voor 20 oktober 2012 gemaaid. Hierdoor kon in de bermen goed naar wildwissels worden gezocht. Alleen in de berm van de Apeldoornseweg (N304), aan de westzijde van De Eng, werden wildwissels aangetroffen. Het betroffen twee nabij elkaar gelegen wissels (W6).

Wissel W6

Op 12 juli 2012 werd een loopspoor van wild in de berm dwars over de Apeldoornseweg (N304) aan de westzijde van De Eng aangetroffen (W6). Het betrof een onduidelijk loopspoor dat zichtbaar nog niet veel belopen was. In het aangrenzende maïsland werden nabij de wissel pootafdrukken van das aangetroffen. Op 1 augustus 2012 was de wissel veel duidelijker afgetekend in het lange gras van de berm en greppel (beide zijden van de weg) en in het lange gras van de perceelsrand van het aangrenzende maïsland met afrastering van prikkeldraad. In de noordelijke berm waren tevens graafsporen van das aanwezig. Op 31 augustus 2012 was de wissel nog steeds duidelijk herkenbaar. Er was daarnaast een nieuwe, tweede wissel zichtbaar op enkele meters afstand van de eerste. Op 28 september 2012 (maïs was grotendeels geoogst) waren de twee wissels onmiskenbaar minder duidelijk aanwezig. Dit zal ermee te maken hebben gehad dat de voorgaande dagen de maïs werd geoogst. Wel zaten er nog haren van das aan het prikkeldraad vast.

Kort voor 20 oktober 2012 was de betreffende berm gemaaid en waren de maïsakkers op De Eng gefreesd. De wissels W6 leken niet recentelijk te zijn belopen. In de nabijheid van de wissels werden op de gefreesde maïsakker ook geen sporen van das gevonden.

Gebied noordwestzijde Apeldoornseweg

Op 28 september 2012 is een groot gebied aan de noordwestzijde van de Apeldoornseweg bezocht.

Wissel W6 komt aan de noordzijde van Apeldoornseweg uit in een perceel waar coniferen, taxus en fijnspar worden gekweekt. Na enkele meters is de wissel ter plaatse niet meer (in de vegetatie) zichtbaar. Een werknemer die op de boomkwekerij werkzaam was, was niet bekend met de aanwezigheid van dasen en had de afgelopen periode geen opvallende graafsporen (van das) gezien.

De nabijgelegen percelen grasland zijn in gebruik als schapenweide. De verschillende perceeltjes zijn afgerasterd met relatief fijnmazig gras of schrikdraad. Een bewoonster van de Engweg (gelegen midden in dit gebied) gaf aan eveneens niet bekend te zijn met de aanwezigheid van das. In hun schapenweiden troffen zij ook geen graafsporen aan. Wel wist ze te vertellen dat er bij uitzondering, ongeveer twee jaar terug, een groepje wilde zwijnen over de Bovenweg was getrokken.

Ook op het terrein van het Toeristen Motel dat gelegen is tussen de Hoefweg en de Bovenweg wordt das niet aangetroffen (mededeling C. van Rijswijk). Op 28 september 2012 werden er ook geen sporen nabij de paden van dit gebied aangetroffen. Op het terrein zijn veel afrasteringen aanwezig.

Hoefbos

Ten noorden van de Hoefweg en ten westen van de Apeldoornseweg ligt het Hoefbos. Zoals op de kaart in bijlage 2 is te zien, is het bosgebied aan de zuidzijde grotendeels afgerasterd. Het betreft een afrastering die ook de das tegenhoudt. Meer richting het noorden is langs de Apeldoornseweg geen afrastering aanwezig (officiële verkeerszone: wildwissel, 60 km-zone) en kan das de weg vrij overstekken tussen De Hoge Veluwe en het Hoefbos.

Op 28 september 2012 werden in het zuidelijke deel van het Hoefbos verschillende sporen van das aangetroffen.

Opvallend was dat op een locatie halverwege de Hoefweg, een das zonder succes geprobeerd had om vanaf de Hoefweg onder de afrastering van het Hoefbos door te graven. Naast pootafdrukken werden haren in het prikkeldraad aangetroffen. Behalve het ontbreken van andere sporen aan de zuidzijde van de Hoefweg, duidt de activiteit erop dat het een das betrof die ter plaatse niet bekend was (zwervend individu).

Klompenpad

EESKOOTERPAD

Een recente ontwikkeling die mogelijk een effect heeft gehad op het gebruik van het plangebied door das betreft de opening van het Eeskooterpad. Het Eeskooterpad is in oktober 2010 geopend en betreft een zogenaamd Klompenpad van 15 kilometer lang. Het Eeskooterpad loopt voor een groot deel door de houtwal. Figuur 2 geeft een overzicht van de ligging van het pad nabij het plangebied. Honden zijn verboden op particuliere delen van het Klompenpad om verstoring van vee en wild te voorkomen. Dit is aangegeven op de openstellingsborden die aan het begin van particulier terrein te vinden zijn.

Overigens is het pad door de houtwal al een veel ouder pad, dat doorloopt tot aan het bestaande toegangspad van het plangebied. Daarnaast is het waarschijnlijk dat er regelmatig honden over het pad lopen. Zo werd tijdens twee veldbezoeken waargenomen dat er een wandelaar met een loslopende hond over het pad liep.

Bijlage 1 Kaart met daarop pad en voorzieningen

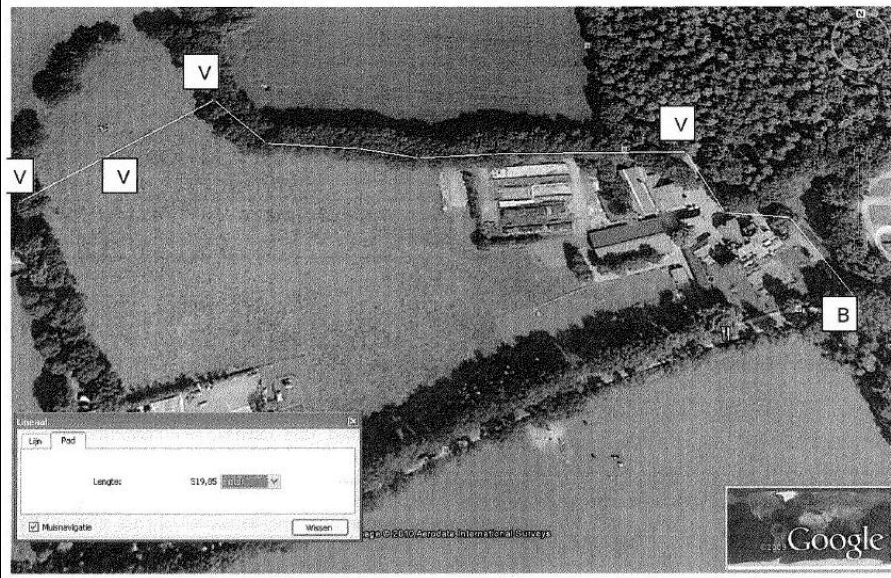
Legenda:

B = bord (zie voor omschrijving van bord bijlage 3)

V = voorziening zoals brug, loopplank, afrastering (zie voor omschrijving van voorziening bijlage 3)

G = in onderhoud bij gemeente

E = in onderhoud bij eigenaar

Figuur 2. Ligging Klompenpad Eeskooterpad nabij plangebied

Bestaande gegevens

Hierna wordt een overzicht gegeven van bestaande gegevens. Geraadpleegde bronnen zijn de Nationale Database Flora en Fauna (NDFF) en ten behoeve van het betreffende plan door advies- en ingenieursbureau Tauw opgestelde onderzoeksrapporten. Daarnaast is gesproken met Dirk de Lange, een lokale dassenskundige.

Bestaande onderzoeksrapporten

Tauw heeft het plangebied en omgeving de afgelopen jaren meerdere malen bezocht. De waarnemingen en bevindingen zijn verwoord in verschillende onderzoeksrapporten. Hierna wordt een overzicht gegeven van deze waarnemingen en bevindingen. De woordkeuze is zoveel mogelijk overgenomen uit de rapportages.

Voor de duur en methode van de inventarisaties en de omstandigheden tijdens de inventarisaties van de laatst genoemde bron wordt naar de betreffende onderzoeksrapporten verwezen (zie literatuurlijst).

In 2004 wordt geconstateerd dat de dassenburcht die zich bevindt in de houtwal ten zuiden van het plangebied sinds enkele jaren verlaten is. Niet geheel was uit te sluiten dat de burcht recentelijk toch weer was bezet. Op circa één kilometer ten noorden van het plangebied is een bezette dassenburcht aanwezig. De verwachting was verder dat het toenmalige plangebied en de houtwal een functie had als foerageergebied voor das. Beide agrarische percelen die door de houtwal en het bosgebied worden omzoomd waren dat jaar in gebruik als maïsakker.

TAUW 2004

In 2005 zijn op 29 mei, 22 juni en 12 augustus 2012 gericht veldbezoeken uitgevoerd ten aanzien van dassenburchten. Verder zijn dat jaar gegevens opgevraagd bij de Faunawerkgroep van de vereniging Vrienden van de Hoge Veluwe.

TAUW 2005

Rondom het plangebied zijn diverse dassenburchten aanwezig. Tijdens de veldinventarisaties werd vastgesteld dat geen van de burchten permanent wordt gebruikt. Een burcht aan de oostzijde van het plangebied was recent sterk verstoord (vergraven). Op circa één kilometer afstand van het plangebied is een bezette dassenburcht aanwezig.

Het was, gezien de aanwezigheid van (beperkte) verse graafsporen bij de pijpen van de burchten, waarschijnlijk dat de burchten nabij het plangebied destijds een functie hadden als tijdelijk onderkomen van een enkele das.

Beide agrarische percelen die door de houtwal en het bosgebied worden omzoomd waren dat jaar in gebruik als maïsakker. In de maïsakker werden aangevreten maïskolven aangetroffen. Hieruit is geconcludeerd dat de akker een functie had als foerageergebied.

TAUW 2009

In 2009 is het plangebied en de omgeving hiervan bezocht op 21 oktober 2012. Hierbij is één (actieve) bijburcht/vluchtpijp in de houtwal in de (zuid)westhoek van het plangebied aangetroffen. Benoemd wordt dat bij eerdere onderzoeken (in voorgaande jaren) meerdere bijburchten en vluchtgangen zijn aangetroffen in deze houtwal. Uitdrukkelijk wordt benadrukt dat de genoemde bijburcht/vluchtpijp de enige in het plangebied en directe omgeving is. Ook de eerder waargenomen bijburchten en vluchtgangen in het bosgebied ten oosten van de locatie zijn niet meer aanwezig. Eén van de redenen hiervan is waarschijnlijk het grootschalige en zeer ruw uitgevoerde onderhoud van dit bosperceel. Sporen van recente activiteit door das zijn niet aangetroffen. Ten opzichte van voorgaande onderzoeken wordt geconstateerd dat de waarde van het gebied voor das aanzienlijk is verminderd. In het bosperceel ten noorden van het plangebied zijn twee (zeer) oude bijburchten aangetroffen. Sporen van recente activiteit is ook hier niet aangetroffen. Beide agrarische percelen die door de houtwal en het bosgebied worden omzoomd waren in 2009 in gebruik als maïsakker.

Gezien de locaties van de genoemde (actieve) bijburcht/vluchtpijp in de houtwal op de Waarnemingkaart (10), betreft dit naar verwachting de in 2012 aangetroffen bijburcht B1. In 2009 was dus ter plaatse één pijp aanwezig. De twee (zeer) oude bijburchten in het ten noorden gelegen bosperceel zijn niet weergegeven op de Waarnemingkaart. Mogelijk gaat het hierbij om de twee in 2012 aangetroffen bijburchten B2 en B3.

TAUW 2010

In 2010 is het plangebied en de omgeving in het kader van ecologisch onderzoek verschillende malen bezocht. Eenmaal, op 23 juni 2012, is het gebied primair onderzocht ten aanzien van dassenburchten.

In de houtwal aan de zuid- en westzijde van het plangebied waren bijburchten en vluchtgangen van das aanwezig. Bij het primaire veldbezoek zijn geen gebruikssporen aangetroffen. Wel wordt genoemd dat in het bosgebied ten oosten van het plangebied een hoofdburcht aanwezig was. Het plangebied en omgeving maken deel uit van de (functionele) leefomgeving van das. De inschatting was destijds dat als het foerageergebied rondom de hoofdburcht schraler wordt naarmate het seizoen vordert, de dassen een groter gebied gaan gebruiken. Een enkel of enkele dier(en) gebruiken op die momenten de aanwezige vluchtpijpen/bijburchten tijdens het foerageren.

Tijdens één van de andere veldbezoeken (9 augustus 2012) werd een foeragerende das waargenomen in het zuidelijke deel van de houtwal.

Hoewel het niet duidelijk in het rapport wordt genoemd, is uit de tekst op te maken dat de beide agrarische percelen die door de houtwal en het bosgebied worden omzoomd in 2010 in gebruik waren als maïsakker en grasland. Dit is een verandering ten opzichte van voorgaande jaren, waarbij beide percelen in gebruik waren als maïsakker.

In de onderzoeksrapportage van 2011 is een kaart opgenomen met hierop aangegeven twee hoofdburchten (H1 en H2 zie bijlage 3) die op ruim één kilometer afstand van het plangebied zijn gelegen.

TAUW 2011

Nationale Database Flora en Fauna

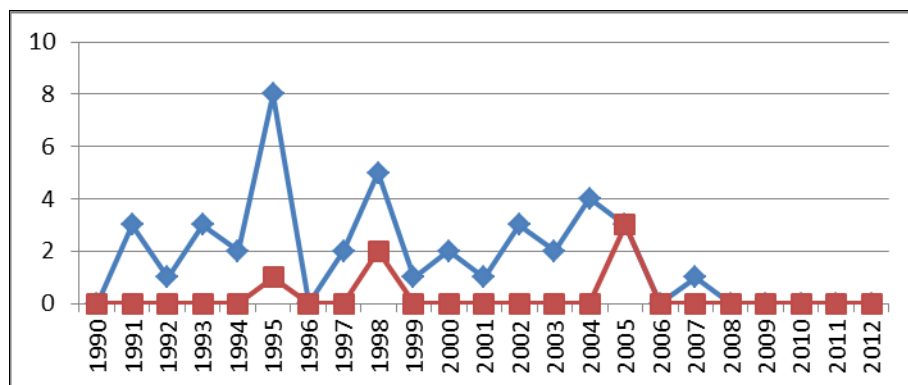
De NDFF is de meeste complete natuurdatabank van Nederland. De NDFF geeft informatie over waarnemingen van beschermde en zeldzame planten en dieren en bevat uitsluitend gevalideerde gegevens: de Gegevensautoriteit Natuur heeft vastgesteld dat ze kloppen.

Gedurende het onderzoek is enkele malen de NDFF geraadpleegd. De gegevens zoals deze in voorliggend rapport worden gepresenteerd, zijn op 4 april 2013 uit de NDFF onttrokken. Voor het onderzoek is het uurhok¹ 33-41 als onderzoeksgebied geselecteerd. Volledig binnen het onderzoeksgebied zijn 127 waarnemingen van das geregistreerd. Als bijlage 3 is een kaart met de betreffende waarnemingen opgenomen.

Wat gelijk opvalt, zijn de waarnemingen van verkeersslachtoffers op de provinciale wegen N310 en N304 en de Hoenderloseweg (die is gelegen nabij het plangebied). Op de Hoenderloseweg zijn in de periode 1995 tot en met 2005 zes dassen doodgereden (1995 1x, 1998 2x en 2005 3x). Opvallend is dat er na 2007 geen verkeersslachtoffer meer zijn geregistreerd in het betreffende uurhok (zie grafiek 1).

¹ Een uurhok is een vastgelegd gebied van 5 km bij 5 km. De Topografische Dienst heeft deze hokken ingevoerd als rasterverdeling voor het tekenen van topografische kaarten van Nederland.

Grafiek 1. Verkeersslachtoffers das NDFF

Blauwe lijn waarnemingen uit uurhok 33-41 en rode lijn waarnemingen Hoenderloseweg

Verder is opvallend dat de verkeersslachtoffers aan de Hoenderloseweg in 1995 en 1998 samenvallen met een verhoogd aantal verkeersslachtoffers in het uurhok. Dit kan toeval zijn, maar kan ook zijn veroorzaakt door voedseltekort of een hoge reproductie (is in het kader van voorliggend onderzoek niet nader onderzocht).

Lokale dassendeskundige

Een lokale dassendeskundige, de heer D. de Lange, kende in 2012 zes hoofdburchten in de ruime omgeving van het plangebied. Deze hoofdburchten (H3 tot en met H8) zijn weergegeven op de kaart in bijlage 3.

5

Functie plangebied en om- geving

Al vele jaren worden rond het plangebied graafactiviteiten van das waargenomen. Tot enige jaren terug was in het zuidelijke deel van de houtwal die rond de kern van het plangebied ligt een bijburcht van das aanwezig. In 2009 werd deze bijburcht niet meer aangetroffen. Wel werd dat jaar één actieve pijp aangetroffen op, naar alle waarschijnlijkheid, dezelfde locatie als de huidige bijburcht B1. In de winterperiode van 2009/2010 is er in het gebied veel graafactiviteit van das geweest. In de zomer van 2010 werd namelijk geconstateerd dat in de houtwal aan de zuid- en westzijde van het plangebied (meerdere) bijburchten en vluchtgangen van das aanwezig waren.

Bijburcht B1 is naar waarschijnlijkheid zoals hiervoor beschreven rond 2009 ontstaan. In 2012 bestond de bijburcht uit vier pijpen. Bij twee vaste pijpen lag op verschillende momenten vers uitgegraven grond. Uit de controles komt naar voren dat de bijburcht niet in de zomerperiode wordt bewoond. In 2012 werden in het voorjaar en najaar verse graafsporen aangetroffen. In combinatie met de constatering dat op dezelfde momenten de wissels in de nabijheid duidelijk veel frequenter werden belopen, mag worden aangenomen dat de bijburcht op die momenten werd bewoond. Het gebruik van vluchtpijp V1 is hiermee eveneens in overeenstemming.

BIJBURCHT B1

De bijburchten B2 en B3 zijn waarschijnlijk al meerdere jaren oud. Deze bijburchten worden evenals bijburcht B1 niet in de zomerperiode gebruikt. De gebruikssporen in 2012 waren zeer beperkt. Waarschijnlijk zijn ze in 2012 niet daadwerkelijk bewoond.

BIJBURCHTEN B2/B3

In de ruime omgeving van het plangebied zijn verschillende hoofdburchten gelegen (zie bijlage 3). Op een afstand van ongeveer één kilometer ten noord(oost)en van het plangebied zijn twee locaties van hoofdburchten bekend (H1 en H3). Naar verwachting behoren beide locaties tot het leefgebied van één dassenfamilie. Mogelijk berust één van beide hoofdburchten op een foutieve locatiebepaling of is één van de hoofdburchten vervallen. Op een afstand van ruim één kilometer ten zuidoosten ligt eveneens een hoofdburcht (H2).

HOOFDBURCHTEN

Verder liggen verspreid over De Hoge Veluwe en in het zuiden van Otterlo gelegen Planken Wambuis verschillende hoofdburchten. Het is waarschijnlijk dat een deel van de betreffende dassenfamilies voor hun voedsel niet afhankelijk zijn van agrarische gronden. Het is goed mogelijk dat met name de aanwezigheid van groot wild (edelhert, ree, moeflon en wildzwijn) in het bosgebied rond de burchten hier een belangrijke reden voor is.

VOEDSELVOORKEUR

Dassen blijken vooral in te spelen op wat de natuur op een zeker moment te bieden heeft. Vanzelfsprekend verschilt het menu per seizoen en landstreek. Regenwormen staan echter veelal bovenaan de menulijst.

Onderstaande lijst is wat een das zoal eet (globaal in volgorde van belangrjkheid):

- regenwormen;
- nesten van bijen, hommels en wespen;
- larven van insecten, zoals engerlingen en emelten;
- maïs en andere graansoorten;
- kevers;
- appels, peren, pruimen, kersen en ander valfruit;
- muizen, mollen, konijntjes en egels;
- amfibieën;
- slakken;
- eikels;
- vogels en eieren;
- aardbeien, bramen, vlier- en meidoornbessen (3).

Mestkevers komen relatief veel op de Veluwe voor en vormen voedsel voor das

LEEFGEBIED

Er kan niet met voldoende zekerheid worden gesteld tot welke hoofdburcht en dassenfamilie het plangebied en omgeving behoort.

Enerzijds is de hoofdburcht aan de noordzijde (H1/H3) het meest nabijgelegen en in het tussen liggende gebied is tevens het minste verstoring (bebouwing) en zijn de minste barrières aanwezig. De aanwezigheid van bijburchten, vluchtpijpen en wissels net ten noorden van het plangebied versterkt deze

gedachte. Dit maakt het meest waarschijnlijk dat het plangebied (6,2 ha) onderdeel uitmaakt van het leefgebied van deze ten noorden gelegen hoofdburcht.

Anderzijds zouden de bijburcht, vluchtpijp en wissels rond het klompenpad kunnen wijzen op het gebruik vanuit de hoofdburcht H2, al sluit het incidentele gebruik van deze voorzieningen het benutten vanuit de noordelijke hoofdburcht niet uit. Tot slot is denkbaar dat het om dezelfde of een in de loop van jaren opvolgende dassengroep gaat.

Opvallend is dat er in 2012 in en rond het plangebied geen concentraties van mestputjes (latrines) zijn aangetroffen. Behalve een klein aantal mestputjes bij Bijburcht B1 en enkele verspreide mestputjes in voedselterreinen, zijn er geen echte latrines aangetroffen die een territoriumgrens zouden kunnen doen vermoeden.

Met name voor de dassengroep van de hoofdburcht H1/H3 is het plangebied met de huiskavel van Van Omme (5,4 ha) het dichtstbijzijnde agrarische gebied met maïs- en grasland. Behalve het moeilijk toegankelijke gebied De Eng (10,4 ha), en mogelijk de wat verder gelegen agrarische gronden ten westen van de provinciale weg N310 (bereikbaar via Hoefbos) zijn er verder nog agrarische percelen aan de Houtkampweg (4,7 ha) en de Zandingsweg (2,5 ha), waarbij de laatste veel verstoring kent door wandelaars, honden en toeristen.

Het gebruik van bijburcht B1 lijkt in het najaar samen te vallen met het rijpen van maïs op de agrarische percelen. Ook geruime tijd na het oogsten en het ploegen van het land kunnen dassen ondergeploegde maïskolven opgraven. In de zomerperiode is de plaatselijke dassenfamilie hier niet van afhankelijk doordat voldoende voedsel te vinden is in de omgeving van de hoofdburcht.

Percelen waarop maïs wordt verbouwd, zijn voor das met name relevant als foerageergebied wanneer de maïskolven voldoende rijp zijn om te eten. Maïskolven kunnen na het onderploegen nog lange tijd worden opgegraven. In de kale grond van maïsakkers waarvan de bovenste laag snel uitdroogt en welke zeer veel wordt bewerkt (ploegen en dergelijke), zijn relatief weinig wormen en insecten voor dassen aanwezig (5).

De Eng wordt niet tot zeer incidenteel door dassen vanuit het plangebied betreden. Door afrasteringen is het gebied moeilijk bereikbaar voor das. Op basis van de NDFF blijkt dat er in het verleden verschillende dassen door het verkeer zijn doodgereden op de Hoenderloseweg. De reden hiervan is naar alle waarschijnlijkheid dat aan de oostzijde van de weg een afrastering aanwezig is waardoor zwervende dassen langer de weg(berm) blijven volgen en de kans op aanrijdingen sterk toeneemt (geen vluchtmogelijkheden en schuilgelegenheid).

GEbruik DE ENG

In 2012 werd op De Eng ten tijde van het rijpen van de maïs gevoerageerd door een enkele das afkomstig uit het gebied ten noordwesten van De Eng.

Als de maïs op De Eng is geoogst, blijft een zeer opengebied met een zeer beperkte dekking voor das over. Dit in combinatie met de omliggende wegen en bebouwing (verstoring) vormt het in de huidige situatie, in de winterperiode en het voorjaar geen geschikt foerageergebied voor das.

C o n c l u s i e

6

Het plangebied is een belangrijk agrarisch foerageergebied van één of mogelijk twee dassengroepen met een hoofdburcht op ongeveer één kilometer afstand. Hierbij is relevant op te merken dat voor verschillende dassengroepen die centraal op De Hoge Veluwe voorkomen, agrarisch gebied geen belangrijk of wezenlijk onderdeel van het foerageergebied lijkt te vormen.

De Eng wordt in de huidige situatie niet door dassen vanuit het plangebied gebruikt als foerageergebied. Het foerageergebied van verschillende dassenfamilies kan daarnaast deels overlappen.

Het gebruik van het plangebied en de omgeving door das wisselt sterk door de jaren heen, maar ook binnen een jaar.

L i t e r a t u u r

1. BügelHajema Adviseurs b.v., Toelichting op het inpassingsplan voor de sportvelden aan de Hoenderloseweg bij Otterlo, projectnummer 080.00.07.01.00, Leeuwarden 2 augustus 2012;
2. Dienst Regelingen, Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie, Soortenstandaard, Das Meles Meles, december 2012;
3. Dirkmaat, J.J., De Das in Nederland, Uitgeverij Stubeg bv, Hoogezand 1988;
4. Pearce, G.E., Badger Behaviour, Conservation and Rehabilitation, Pelagic Publishing, Exeter 2011;
5. Tauw, De bodem uitgezocht, kenmerk R001-4701517DTB-jig-V03-NL, 1 december 2010;
6. Tauw, Ecologische aspecten toegangsweg sportvelden Otterlo, kenmerk N002-4719860POJ-V01, 17 mei 2011.
7. Tauw, Natuurtoets nieuwe sportvelden te Otterlo, Rapport, kenmerk R001-4649285BJF-evp-V01-NL, 29 juni 2010 (a), Deventer;
8. Tauw, Natuurtoets toekomstig sportpark te Otterlo, kenmerk R001-4371753APB-mfv-V01-NL, 6 december 2005, Deventer;
9. Tauw, Resultaten ecologisch onderzoek en eerste effectbeoordeling nieuwe sportvelden te Otterlo, Rapport, kenmerk R001-4719860BJF-mfv-V01, d.d. 29 oktober 2010 (b), Deventer;
10. Tauw, Verkenning inrichting sportvelden Otterlo, Notitie, kenmerk N001-4649285BJF-evp-V01-NL, 26 juni 2009 Deventer;
11. www.dasenboom.nl/de%20das.html, website van Stichting Das&Boom met informatie over das.

B i j l a g e n

1. Begrippenlijst das
2. Inventarisatie waarnemingen das BügelHajema 2012
3. Inventarisatie bestaande waarnemingen das
4. Foto's veldbezoeken

Bijlage 1.

Begrippenlijst das

Hoofdburcht

Hoofdburchten zijn in de regel relatief groot en zijn het grootste deel van het jaar in gebruik. De hoofdburcht is meestal de plek waar de jongen worden geboren (2).

Bijburcht

Bijburchten zijn vaak alleen op bepaalde momenten in gebruik, bijvoorbeeld als vluchtplek bij verstoring van de hoofdburcht. Ook kan de bijburcht door jong volwassen dassen worden gebruikt in de periode dat ze worden verstoten uit het territorium, of door het mannetje die in het voorjaar vanuit deze burcht zijn territorium beter kan verdedigen. Als er jongen zijn geboren, verjaagt het vrouwtje het mannetje vaak tijdelijk naar een ander gedeelte van de hoofdburcht, of uit de burcht. Hij verhuist dan tijdelijk naar een bijburcht. Ook het vrouwtje kan haar jongen grootbrengen in een bijburcht, wat het verschil tussen hoofd- en bijburcht weer vervaagt.

Het voedselaanbod in de directe omgeving speelt een grote rol. Dassen wonen het liefst zo dicht mogelijk bij hun voedsel. Ze kunnen, ook tijdelijk, verhuizen naar een bijburcht in de directe omgeving van bijvoorbeeld een maïsakker als de jonge, nog zachte maïskolven aan het ontspruiten zijn (2).

Vluchtpijp

Vluchtpijpen liggen verspreid over het territorium. Zoals de naam doet vermoeden, worden ze bij dreigend gevaar gebruikt om in te schuilen. Aan de rand van een territorium hebben de vluchtpijpen ook een geurfunctie en bakenen het territorium af.

Een bijburcht of een vluchtpijp kan in een korte periode uitgroeien tot hoofdburcht, en een hoofdburcht kan in verval raken en alleen nog als vluchtpijp in gebruik blijven (2).

Snuitputje en mestputje

Op plaatsen waar een das naar voedsel speurt, laat hij vaak zogenaamde 'snuitputjes' achter. De das maakt ze met zijn voorpoot en wroet er daarna met zijn snuit in rond. Zo'n snuitputje is ongeveer tien centimeter in doorsnede en een paar centimeter diep.

Een andere karakteristieke aanwijzing voor de aanwezigheid van dassen zijn 'mestputjes'. Dit zijn zelf gegraven kuiltjes en zijn 10 tot 15 centimeter diep. In tegenstelling tot die van een kat blijven mestputjes van een das open.

Mestputjes vind je in de omgeving van de burcht en bij de foerageergebieden. Dassen gebruiken ze ook om de grenzen van hun territorium mee aan te geven. Vooral op plekken waar dassen actief zijn langs de grens van die verschillende territoria, bevinden zich vaak concentraties van mestputjes.

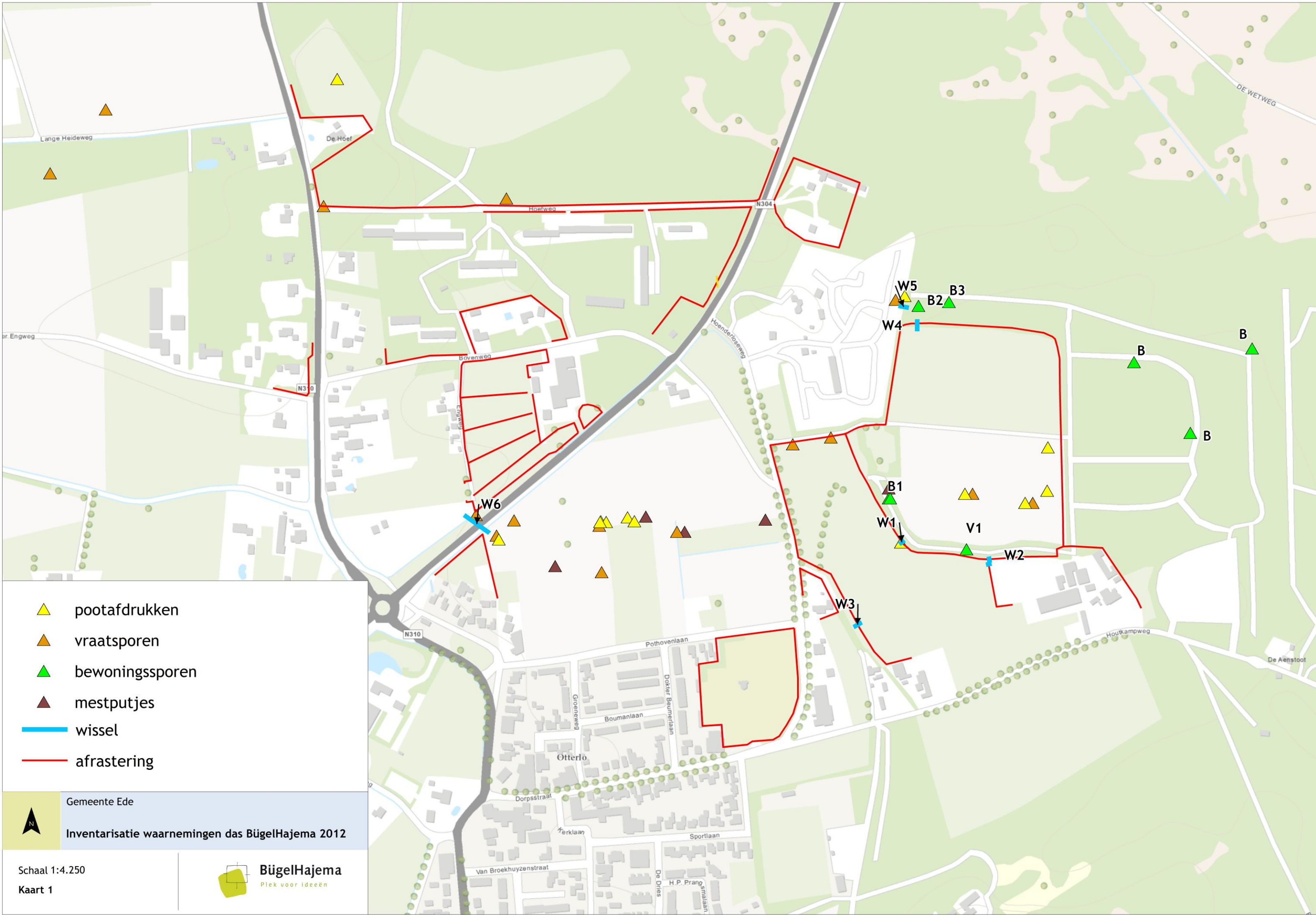
Binnen een territorium van één dassenfamilie gebruikt een aanstaande moederdas soms mestputjes, om te zorgen voor de nodige privacy rond haar kraamburcht (11).

Wissel

Dassen verplaatsen zich langs vaste routes, zogenaamde 'dassenwissels'. Dassen herkennen die paden door een geurspoor dat ze dankzij hun uitstekende neus feilloos terug weten te vinden. Als mens zal je je moeten behelpen met de visuele kenmerken van zo'n wissel. Afhankelijk van het aantal dassen dat van de wissel gebruikmaakt, de bodemgesteldheid en de versheid van de sporen, is zo'n wissel herkenbaar als een min of meer platgetreden smal pad. Wanneer zo'n wissel onder laaghangend prikkeldraad doorloopt, blijven er vaak wat karakteristieke dassenharen achter (11).

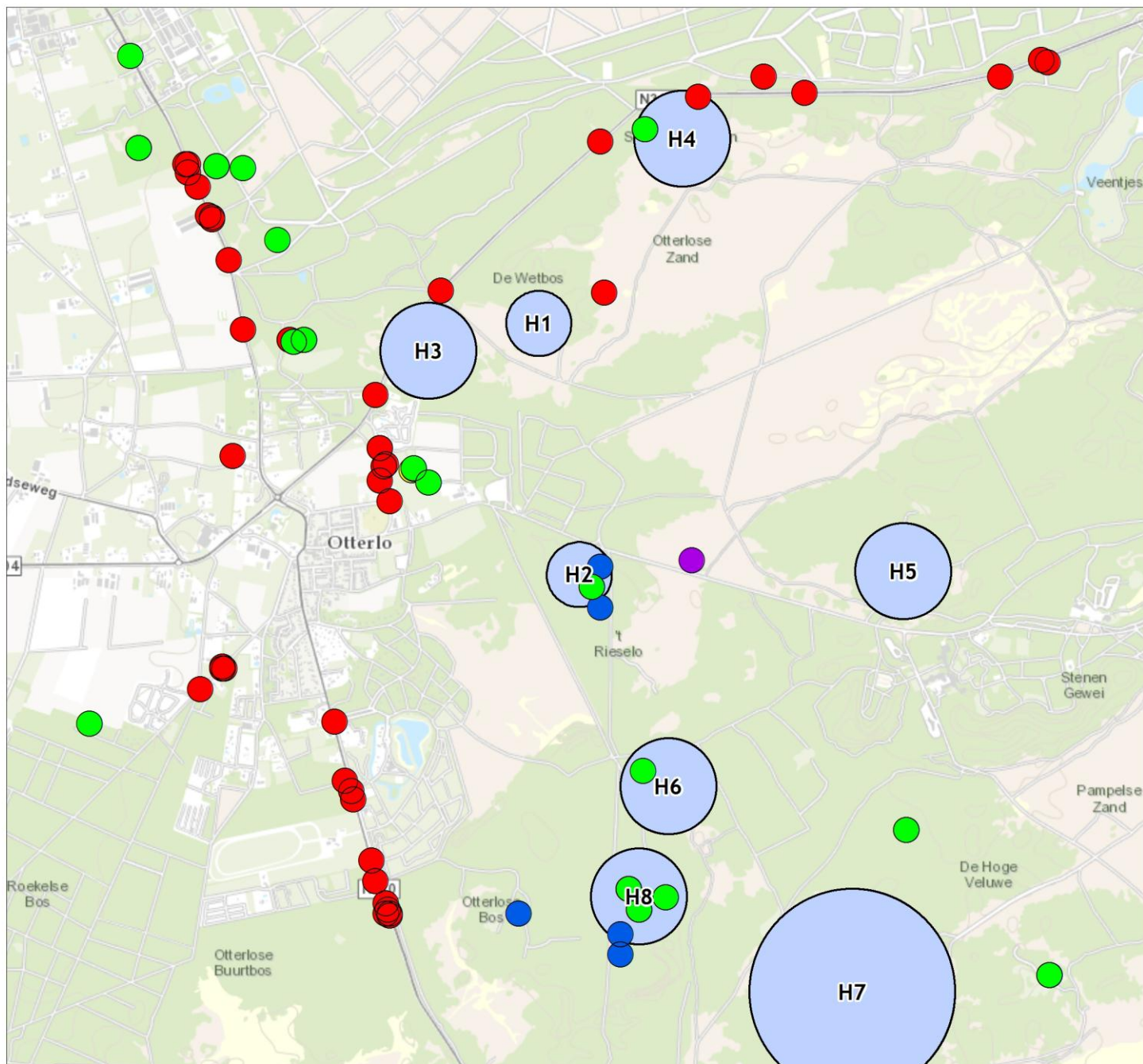
Bijlage 2.

Inventarisatie waarnemingen das BügelHajema 2012

- Yellow triangle: pootafdrukken
- Orange triangle: vraatsporen
- Green triangle: bewoningssporen
- Brown triangle: mestputjes
- Blue line: wissel
- Red line: afrastering

Bijlage 3.
Inventarisatie bestaande waarnemingen das

NDFF

- bewoningssporen
- dood (algemeen)
- levend exemplaar
- onbekend
- sporen

Informatie derden

- hoofdburchten

Gemeente Ede

Inventarisatie bestaande waarnemingen das

Schaal 1:28.460

Kaart 2

BügelHajema
Plek voor ideeën

Bijlage 4.
Foto's veldbezoeken

15 mei 2012

Foto 1. Hoenderloseweg

Foto 2. Detail afrastering langs
Hoenderloseweg

Foto 3. Wissel W1

Foto 4. Wissel W1, detail

19 juni 2012

Foto 5. Pijp van bijburcht B1

Foto 6. Vluchtpijp V1

Foto 7. Pijp bijburcht B2

Foto 8. Pijp bijburcht B3

12 juli 2012

Foto 9. Pijp bijburcht B1

Foto 10. Wissel W1

Foto 11. Berm Apeldoornseweg, wissel W6

Foto 12. Mestputje

1 augustus 2012

Foto 13. Pijp bijburcht B1

Foto 14. Pijp bijburcht B3 (uitgegraven)

Foto 15. Aangevreten maïsplanten

Foto 16. Pootafdruk

31 augustus 2012

Foto 17. Pijp bijburcht B1

Foto 18. Pijp bijburcht B2

Foto 19. Pijp bijburcht B3

Foto 20. Twee pijpen in bosgebied oostzijde

28 september 2012

Foto 21. Pijp bijburcht B1 (vers uitgegraven)

Foto 22. Vluchtpijp V1 (recent uitgegraven)

Foto 23. Dassenhaar in prikkeldraad, wissel W6

Foto 24. De Eng, maïsakker

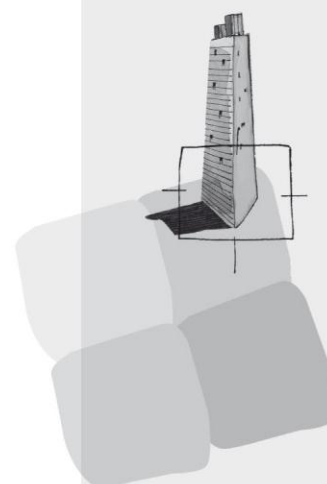
Colofon

Opdrachtgever
Gemeente Ede

Rapport
De heer ing. D.J. Venema
BügelHajema Adviseurs

Projectleiding
De heer J. Oosterkamp
BügelHajema Adviseurs

Projectnummer
080.00.07.02.00

BügelHajema Adviseurs bv
Bureau voor Ruimtelijke
Ordening en Milieu BNSP
Utrechtseweg 7
Postbus 2153
3800 CD Amersfoort
T 033 465 65 45
F 033 461 14 11
E amersfoort@bugelhajema.nl
W www.bugelhajema.nl

Vestigingen te Assen,
Leeuwarden en Amersfoort